

Citation:

J.J. Fox, Levensbericht P.E. de Josselin de Jong, in:
Levensberichten en herdenkingen, 2000, Amsterdam, pp. 17-22

Herdenking door J.J. Fox

Patrick Edward de Josselin de Jong

8 juni 1922 – 1 januari 1999

Patrick Edward de Josselin de Jong

17

Patrick Edward de Josselin de Jong werd in de zomer van 1922 geboren in Peking. Zijn vader Theodoor, een sinoloog, was toentertijd secretaris voor Chinese aangelegenheden bij het Nederlands Gezantschap. Zijn moeder was een Schotse; zij had haar echtgenoot in Den Haag leren kennen toen zij lerares Engels was bij de familie Quarles van Ufford. In 1928 werden moeder en zoon De Josselin de Jong gedwongen Peking te verlaten en keerden zij terug naar Nederland. Pas in 1938 kon de vader zich bij hen voegen, maar dit weerzien zou slechts van korte duur zijn. Pas na de oorlog, in 1945, werd het gezin definitief herenigd. Door deze gang van zaken groeide De Josselin de Jong op in een omgeving waar evenveel Engels als Nederlands gesproken werd; daardoor verwierf hij een perfecte beheersing van beide talen. Het merendeel van zijn wetenschappelijke publicaties schreef hij in het Engels, in een opvallend elegante, literaire stijl.

De Josselin de Jong groeide op in Oegstgeest en bezocht het Stedelijk Gymnasium in Leiden. In 1940 begon hij met de studie Indonesische talen aan de Leidse universiteit; nauwelijks een paar maanden later werd de universiteit echter door de Duitse bezettende macht gesloten. Hij slaagde er evenwel in zijn studie buiten de officiële kanalen om voort te zetten en in 1943 wist hij het kandidaatsexamen Indonesische talen te behalen aan de Universiteit van Amsterdam. Enkele dagen later al moest hij onderduiken omdat hij weigerde de van alle studenten geëiste loyaliteitsverklaring aan de Duitse overheid te ondertekenen. Van november 1943 tot 1945 wijdde hij zich aan het uitgeven van *The Home Service*, een blad gebaseerd op nieuwsuitzendingen van de BBC. Zoals hij zelf zich in een interview in 1989 liet ontvallen, hield hij zich in die tijd ook bezig met het vervalsen van identiteitsbewijzen, paspoorten en verblijfsvergunningen. Voor zijn verdiensten werd hij later onderscheiden met het Verzetskruis.

Na de bevrijding hervatte hij zijn studie in Leiden waar hij het doctoraalexamen Indonesische talen aflegde met vergelijkende Indonesische taalwetenschap als hoofdvak en volkenkunde van Nederlands-Indië als bijvak. Hij overwoog aanvankelijk zijn proefschrift te wijden aan de moderne Indonesische roman, maar professor G.W.J. Drewes, die zijn promotor had moeten worden, was 'uitgeleend' aan de Universiteit van Indonesië en was daarom niet beschikbaar. Daarop stelde zijn oom, J.P.B. de Josselin de Jong, die in Leiden hoogleraar in de volkenkunde was, voor dat hij een antropologisch proefschrift zou schrijven over de Minangkabau, een volk waarvan hij de taal en literatuur al had bestudeerd. Voortbouwend op dit idee, besloot De Josselin de Jong een proefschrift te schrijven over de sociaal-politieke structuur van zowel de Minangkabau als Negri Sembilan, een gebied in West Maleisië, waar vele Minangkabauers zich gevestigd hadden. Dankzij het feit dat De Josselin de Jong ook Arabisch had gestudeerd, kreeg hij door toedoen van de toenmalige directeur van het Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden, G.W. Locher, een aanstelling als tijdelijk conservator van de Islamitische collectie van dat museum.

De Josselin de Jong werkte van 1949 tot en met 1951 aan zijn proefschrift, in een periode waarin de antropologie in Leiden een belangrijke ontwikkeling doormaakte. Zijn proefschrift was ten dele een verdere toepassing van de theorie over huwelijksallianties, die oorspronkelijk door J.P.B. de Josselin de Jong en een van zijn studenten, F.A.E. van Wouden halverwege de jaren '30 ontwikkeld was.

In 1949 presenteerde C. Lévi-Strauss in zijn monumentale comparatieve studie *Les structures élémentaires de la parenté* een soortgelijke, maar breder uitgewerkte theorie over huwelijksallianties die evenwel geen rekening hield met het Nederlandse onderzoek dat eerder op dit terrein was uitgevoerd. De Josselin de Jong bracht deze Franse studie onder de aandacht van zijn oom, die vervolgens een werkgroep vormde om de implicaties ervan nader te bestuderen. Hoewel De Josselin de Jong zijn doctoraal reeds had behaald nam hij deel aan deze werkgroep, evenals Van Wouden die met verlof uit Indonesië in Nederland was en Rodney Needham, verbonden aan de universiteit van Oxford, die toen voor studie in Leiden verbleef. De laatste zou later professor in de antropologie worden aan All Souls en uiteindelijk ook de boeken van Lévi-Strauss en Van Wouden in het Engels vertalen. Dit was de periode waarin de Leidse traditie van structurele antropologie nieuwe intellectuele banden met Parijs aanging en ook banden met Oxford smeedde.

In 1951 trouwde De Josselin de Jong met E.A.M. Olivier (Eteke). Aan het eind van datzelfde jaar verdedigde hij zijn proefschrift, *Minangkabau and Negri Sembilan: Socio-Political Structure in Indonesia*, waarop hij *cum laude* promoveerde. Uit het proefschrift blijkt hoezeer het denken van De Josselin de Jong werd beïnvloed door het werk van F.D.E. van Ossenbruggen en W.H. Rassers, twee vermaarde geleerden voor wier inzichten De Josselin de Jong herhaaldelijk in het krijt trad.

Een jaar later solliciteerde hij naar een betrekking als docent (lecturer) Maleise studies aan de toenmalige Universiteit van Malaya in Singapore. Na een sollicitatiegesprek in Londen werd hij benoemd, waarna hij in mei 1953 zijn functie aanvaardde. Hij had gehoopt naast zijn activiteiten als docent in Singapore veldwerk te kunnen doen bij de Minangkabau in Sumatra, maar dit bleek onmogelijk. In plaats daarvan verrichtte hij tijdens de vakanties onderzoek in Negri Sembilan. Door de continuïteit in de tradities die hij waarnam in Negri Sembilan vatte hij een blijvende belangstelling op voor het voortleven van politieke en sociale mythen door de geschiedenis heen.

Nadat hij drie en een half jaar in Singapore Maleise cultuur had gedoceerd, werd hij in 1956 benoemd tot hoogleraar culturele antropologie in Leiden, waar zijn naam al eerder was genoemd voor een benoeming tot hoogleraar Maleise taal- en letterkunde. In januari 1957 aanvaardde hij zijn functie.

De jaren van zijn hoogleraarschap, van 1957 tot 1987, waren zeer vruchtbaar en vestigden zijn faam. Als opvolger van zijn oom, die vanaf 1922 hoogleraar was geweest, was hij zich bewust van het belang de traditie in stand te houden die met de naam van zijn voorganger verbonden was en bekend geworden was als 'de

Leidse Richting'. Zijn leerstoel, waarvan P.J. Veth de eerste bezetter was geweest, was in 1877 ingesteld en onder verschillende benamingen blijven voortbestaan. Het was daarmee de oudste leerstoel op het gebied van de antropologie. In de periode dat De Josselin de Jong hoogleraar was, begeleidde hij als promotor 25 promovendi en na zijn pensionering was hij nog twee maal promotor. Daarnaast was hij co-promotor bij nog eens acht proefschriften. Hij stond bekend als een docent die zijn onderwijstaak zeer serieus opvatte en hij slaagde erin belangstelling voor zijn vakgebied te wekken en levend te houden. Vele van zijn studenten kwamen van overzee, met name uit Noord-Amerika, Japan en Indonesië. De belangstelling van zijn studenten vertoonde zowel in geografisch als in theoretisch opzicht een breed spectrum, aangezien hij zijn eigen denkbeelden niet oplegde, maar zijn studenten aanmoedigde hun specifieke interesses te ontwikkelen. Toen De Josselin de Jong met emeritaat ging, werd hij gehuldigd met twee aan hem opgedragen Festschriften: het eerste, *Time Past, Time Present, Time Future* (1988), onder redactie van David S. Moyer en Henri J.M. Claessen, bevat bijdragen van naaste collegae en studenten; het tweede, *The Leiden Tradition in Structural Anthropology* (1987), onder redactie van R. de Ridder en J.A.J. Karremans, is een bundel artikelen van zijn studenten.

De Josselin de Jong heeft in totaal 180 publicaties op zijn naam staan. In de loop van zijn carrière heeft hij talrijke artikelen en bijdragen geschreven over de Maleise cultuur en geschiedenis. Zijn hele leven heeft hij belangstelling behouden voor verwantschapsstudies; hij bestudeerde niet alleen verwantschapssystemen in Indonesië, maar ook vergelijkbare systemen bij de Australische Aboriginals en in Melanesië. De herdruk van zijn proefschrift in 1980 gaf hem de gelegenheid 'supplementary notes' toe te voegen, waarin hij inging op diverse relevante verwantschapsstudies die sinds de oorspronkelijke verschijning van zijn proefschrift waren gepubliceerd. In zijn geschriften toonde De Josselin de Jong zich een structuralist en een voorstander van de comparatieve methode. Als structuralist nam hij in 1977 de redactie op zich van het belangrijke compendium van essays, *Structural Anthropology in the Netherlands*, dat een beslissende rol heeft gespeeld bij de nadere definiëring van de oorsprong en ontwikkeling van de Leidse richting. Als comparatist heeft hij school gemaakt met zijn herinterpretatie van het idee van 'etnologisch studieveld', dat oorspronkelijk ontwikkeld was door J.P.B. de Josselin de Jong. Hij heeft ook enkele van zijn beste studenten geïnspireerd tot onderzoek in dit vergelijkende kader.

De Josselin de Jong was ook actief lid van de redactiecommissie van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde; jarenlang trad hij op als voorzitter van het Oostersch Genootschap in Nederland. Hij was erelid van de Royal Asiatic Society, Malayan Branch (sedert 1961), erelid van the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland (sedert 1972), en lid van de Koninklijke

Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afdeling Letterkunde (sedert 1974). Op 29 april 1986 werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Patrick de Josselin de Jong stierf thuis in Oegstgeest in de vroege ochtend van Nieuwjaarsdag 1999. Hij liet een vrouw en drie zonen, Frank, Philip en Mathijs na. Hij was in alle opzichten een *gentleman* en een toegewijd geleerde; hij was een pleitbezorger van de beste tradities in de antropologie en een voorbeeld voor zijn studenten en collegae.

